ſum, velut Petrus poſt negationem grauiter plorabat, quærens puto Ieſum. Et ideo ſequitur. { Quæritis me. & ſicut dixi Iudæis. {Quo ego vado, vos non poteſtis venire. } Quærere Ieſum, eſt verbum quærere, ſapientiam, iuſtitiam, veritatem, diuinam virtutem, quæ omnia Chriſtus eſt. Volentibus ergo diſcipulis ſequi Ieſum, non quippe velut rudiores arbitrantur corporaľr, ſed vt ſignificat illud. Qui non tollit crucẽ ſuã, & ſequitur me, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Ait nũc dominꝰ, { quo ego vado, vos non poteſtis venire. nam etſi vellẽt ſequi verbum, & illud confiteri: tamen nondum

Iudæis, quo ego vado, vos non poteſtis venire. Et vobis dico modo. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoſcent omnes, q̃a diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis adinuicem.

F

g Dicit ei Simon Petrus. Domine quo vadis? Reſpondit ei Ieſus: Quo ego vado, non potes me modo ſequi: ſequeris autem poſtea. Dicit ei Petrus. Quare non poſſum te modo ſequi? animam meã pro te ponã: Reſpondit Ieſus. Animã tuã pro me pones? Amen amẽ dico tibi, nõ cantabit gallꝰ, donec ter me neges.

G

Tract.64 erant validi circa hoc: cum nondum eſſet ſpiritus datus: eo quòd Ieſus non erat glorificatus. A V G. Vel hoc dicit, quia adhuc minus idonei erant ſequi moriturum dominum pro iuſtitia. quomodo enim iam fuerant ſecuturi martyrio non maturi? aut iturum dominum ad immortalitatem carnis, quomodo iam fuerant ſecuturi: non quandolibet morituri, ſed in fine ſæculi reſurrecturi? aut iturum dominum ad ſinum patris, quomodo iam erant ſecuturi, cum eſſe nemo poſſit in illa fœlicitate, niſi perfectus in charitate: Iudæis autem cum hoc diceret, non addidit: {Modo. } Ipſi autem non poterant venire tunc quo ille ibat, ſed poterãt poſtea: & ideo ſubdit. {Et vobis dico modo. } ORI. q. d. Et vobis dico non abſque additione huius aduerbii, modo. Iudæi namque, quos præuidebat in ſuis facinoribus morituros in breui tempore non valebant pergere quo Ieſus ibat. ſed diſcipuli poſt breue tempus poterant ſe- Homil.71. qui verbum. C H R Y. Ne autem audientes diſcipuli ſicut dixi Iudæis: æſtiment ſimiliter & in eos dictum eſſe, adiecit. { filioli. } O R I. Quod eſt exprimentis imminentem adhuc animæ diſcipulorum modicitatem. Fiunt autem poſt reſurrectionem hi quibus dixit. Filioli fratres. ſicut & prius ſerui fuerant antequam eſſent filioli. Ho.eadem. C H R Y. Hoc autem dicit eum, qui in ſeipſum eſt erigens diſcipulorum amorem. Cum enim viderimus aliquos dilectiſſimorum diſcedentes exardeſcimus, & maxime cum viderimus eos in locum abeuntes, in quem non eſt poſſibile nobis abire. Simul etiã oſtendit, quoniam mors eius quædam tranſlatio eſt, & tranſpoſi- Tract.65. tio melior ad loca mortalia corpora non ſuſcipientia. AVG. Docens autem quomodo idonei eſſe poſſint pergere, quo ille antecedebat, ſubiungit. {Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. } Nonne iam hoc erat mandatum in antiqua lege Dei, vbi ſcriptum eſt. Diliges proximum tuum tamquàm teipſum? cur ergo nouum mandatum appellatur a domino? an quia exuto vetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientem, vel potius obedientem, non omnis, ſed iſta dilectio quam dominus vt a carnali dilectione diſtingueret addidit. {Sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. } non ſicut ſe diligunt qui corrũpunt, nec ſicut ſe diligunt homines, quia homines ſunt, ſed ſicut ſe diligunt, qui Dei ſunt, & filii altiſſimi omnes, vt ſint filio eius vnico fratres ea dilectione inuicem diligentes, qua ipſe dilexit eos, perducturus eos ad illum finem, vbi ſatiabitur in bonis deſiderium eorum. Ho.eadem. C H R Y S O S T O M V S. Vel dicit: {Sicut dilexi vos. } non enim præ exiſtentibus veſtris iuſtitiis debitum vobis reddidi, ſed ipſe incœpi: ita & vos benefacere oportet, etiam nihil debentes. Tra.eodem. AVG. Noli autem putare illud maius prætermiſſum eſſe mandatum, quo præcipitur, vt diligamus dominum Deum noſtrum, ſed bene intelligentibus vtrumque inuenitur in ſingulis. nam & qui diligit Deum, non eum poteſt contemnere præcipientem, vt diligat proximum, & qui ſuperne, ac ſpiritualiter diligit proximum, quid in eo diligit niſi Deum? ipſa eſt dilectio, quam ab omni mundana dilectione diſtinguendo addidit dominus: Sicut dilexi vos. Ho.eadem. Quid enim niſi Deum dilexit in nobis nõ quem habebamus, ſed vt haberemus? ſic ergo & nos inuicem diligamus, vt quantum poſſumus, inuicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis attrahamus. CHRY. Prætermittens autem miracula, quæ erant facturi, ab amore eos deſignat, ſubdens. {In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. hoc enim eſt, quod maxime homines ſanctos oſtendit: hoc enim Tract.codé. dicit eſſe diſcipulos. AVG. Tamquam diceret. Alia munera mea habent vobiſcum, etiam non mei, nõ ſolum naturam, vitam, ſenſum, rationem, & eam ſalutem, quæ hominibus pecoribuſque communis eſt: verum etiam linguam, ſacramenta, prophetiam, ſcientiam, fidem, diſtributionem rerum ſuarum pauperibus, & traditionem corporis ſui, vt ardeant, ſed quoniam charitatem non habent, vt cymbala concrepant, nihil ſunt, nihil eis prodeſt.

Tomo.72. g ¶ CHRY. Magnus amor: & ipſo igne vehementior, & nulla eſt prohibitio, quæ eius promptũ impetum detinere poſſit. Ar-

dentiſſimus itaque Petrus audiens, Quo ego vado vos non poteſtis venire, eum interrogauit. vnde ſequitur. {Dicit ei Simon Petrus. Domine quo vadis? } A V G. Sic vtique hoc dixit magiſtro diſcipulus tamquàm ſequi paratus: propterea dominus, qui eius animum vidit, ſic ei reſpondit: nã ſequitur. {Reſpondit ei Ieſus, quo ego vado, non potes me modo ſequi. Dilationem intulit, non ſpem abſtulit, ſed eã ſequenti voce firmauit dicens {. Sequeris autem poſtea. Quid feſtinas Petre? nondũ te ſuo ſpiritu ſolidauerat petra: noli extolli præſumendo, nõ potes modo: noli deiici deſperando. { Sequeris enim poſtea. Trac.66. C H R Y. Audiens autem hoc Petrus, neq; Ho.eadem. ita deſiderium detinuit, ſed benignam ſpem accipiens properat. & quia timorem excuſſit proditionis cum ſecuritate per ſeipſum, de reliquo interrogat aliis ſilentibus. vnde ſequitur. {Dicit ei Petrꝰ. Quare nõ poſſum te modo ſequi? animam meam pro te ponam. } Quid dicis Petre? Dixi quoniam non potes, & tu dicis quoniam poſſum, quocirca ſcies per experientiam, quoniam nihil eſt tuus amor, niſi præſente ſuperna liberatione. vnde ſequitur. {Reſpondit Ieſus. Animam tuam pro me pones? } B E D A. Quæ ſententia duobus modis poteſt pronunciari: vno modo affirmando, ac ſi dicat. Animam tuam pro me pones, ſed nunc timendo mortem carnis animæ mortem incurres: alio modo inſultando, quaſi diceret. AVG. Ita ne facies pro me, quod nondum ego pro te? præire potes, qui ſequi non potes. Quid tamen præſumis? audi quis Tract.eodẽ. ſis. {Amen amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges. } Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam, quid in animo eius eſſet cupiditatis videbat, quid virium, non videbat, voluntatem ſuam iactabat infirmus. Sed inſpiciebat valitudinem medicus. An Apoſtolus Petrus ſicuti cum fauore peruerſo excuſare quidam nituntur, Chriſtum non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominem ſe neſcire reſpondit, ſicut alii Euangeliſtæ teſtantur expreſſius? quaſi qui hominem Chriſtum negat: nõ Chriſtum neget, & hoc in eo negat quod factus eſt propter nos, ne periret quod fecerat nos: per quid autem caput eſt eccleſiæ, niſi per hominem? quomodo eſt igitur in corpore Chriſti, qui negat hominem Chriſtum? Sed quid multis immorer? non enim dominus ait: Non cantabit gallus donec hominem, aut filium hominis neges, ſed donec me neges. Quid eſt me, niſi quod erat? quicquid eius negauit, Chriſtum negauit. Siquidem dubitare nephas eſt, Chriſtus hoc dixit, verumq; prædixit, proculdubio Petrus Chriſtum negauit. Non accuſemus Chriſtum cum defendimus Petrũ. agnouit plane peccatum ſuum infirmitas Petri. Et quantum mali Chriſtum negando commiſerit, plorando monſtrauit, neque nos cum ita diximus primum Apoſtolorum accuſare delectat, ſed hũc intuendo admoneri nos oportet ne homo quiſquàm de humanis viribus fidat. B E D A. Reſipiſcendi nihilominus vnuſquiſque ſi in lapſum conuerterit exemplum capiat ne deſperet, ſed incunctãter veniam ſe poſſe promereri credat. C H R Y. Vnde manifeſtũ Hom.71. eſt quoniam & caſum Petri dominus conceſſit. nam poterat quidem, & a principio reuocare, ſed quia permanebat in vehemẽtia, ipſe quidem non impulit ad negationem, ſed dimiſit deſertum, vt diſcat propriam imbecillitatem, & vt poſt hæc talia non patiatur cum orbis terrarum diſpenſationem ſuſceperit, ſed reminiſcens eorum, quæ paſſus eſt, cognoſcat ſeipſum. A V G. In anima itaq; Tra.eodem. contigit Petri quod offerebat in corpore, ſed aliter quam putabat. nam ante mortem, & reſurrectionem domini & mortuus eſt negãdo, & reuixit plorando. A V G. de Con. Euan. Hoc autem de prædicta Lib.3.ca.2. negatione ſua Petro non ſolum Ioannes, ſed & cæteri tres commemorant, non ſane omnes ex vna eademque occaſione ſermonis ad eam commemorandam veniunt. nã Matthæus, & Marcus eam ſubnectunt poſtquam dominus egreſſus eſt ex illa domo vbi manducauerat Paſcha. Lucas vero, & Ioannes antequam inde eſſet egreſſus. Sed facile poſſumus intelligere, aut illos duos eam recapitulando poſuiſſe, aut iſtos præoccupando, niſi magis moueret, q̃ tam diuerſa non tantum verba, ſed etiam ſententias domini proferret pro domino, vel cum domino moriendi, vt magis cogant intelligi ter cum expreſſiſſe præſumptionem ſuam diuerſis locis ſermonis Chriſti, & ter illi a domino reſponſum, quod cum eſſet ante galli cantum ter negaturus.

H I K

CAPVT XIIII.

Traƈt.67. A V G. Ne diſcipuli mortem Chriſti tamquàm homines timerent, & ideo turbarentur: conſolatur eos etiã Deum ſe eſſe conteſtans. vnde dicitur. {Et ait diſ. ſuis. Non turbetur cor veſtrũ: cre. in Deum, & in me cre. } quaſi dicat. Cõſequẽs eſt ſi in Deum creditis, vt in me credere debeatis, quod non eſſet cõſequens ſi Chriſtus non eſſet Deus. Mortẽ metuitis huic formæ ſerui: non turbetur cor veſtrum, ſuſcitabit illam forma Hom.72. Dei. C H R Y. Ea ẽt quæ in me eſt fides, & in patrẽ qui genuit, potentior eſt his quæ ſuperuenient, & nihil contra eam poteſt p̃ualere difficilium, hoc etiam modo diuinitatis virtutẽ oſtendit, quia ea quæ in mente habebãt ducit in medium dicẽs. {non tur. cor ve. AVG. Quia Trac.67. igitur etiam ſibi metuebãt diſcipuli cum Petro dictum eſſet fidẽtiori, atque promptiori, Non cantabit gallus donec ter me neges, ſubiunxit. {In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Per quod a turbatione recreantur cæteri, ac fidentes etiam poſt pericula tẽtationum, ſe apud Deum cum Chriſto eſſe manſuros, quia ſi alius eſt alio fortior, ſapientior, iuſtior, ſanctior, nullus alienabitur ab illa domo, vbi manſionem pro ſuo quiſque accepturus eſt merito. Denarius quidem ille æqualis eſt omnibus quem paterfamilias eis qui operati ſunt in vinea iubet dari. Quo vtique denario vita ſignificatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuẽdi non eſt diuerſitas in æternitate manſura, ſed multæ manſiones Homi.61. diuerſas meritorũ in vna vita æterna ſignificat dignitates. G R E. ſuper Ezechielem. Vel hac ratione conueniunt manſiones multæ Traƈt.67. cum vno denario, etſi alter minus, atque alius amplius exultat, omnes. tamen vnum gaudium conditoris ſui viſione lætificat. AVG. Atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas eſt per charitatem fiat, vt quod habent ſinguli, cõmune ſit omnibus. Sic enim quiſque etiam ipſe habet cum amat in altero qđ ipſe nõ habet. non enim erit ita aliqua inuidia imparis claritatis, Cap.24. quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis. GREG. vlti. Moral. Eiuſdem etiam diſparilitatis damna non ſentiunt, quia tantũ Traƈt.67. ſibi vnuſquiſque percipit quantum ſufficit. AVG. Reſpuendi autem ſunt a corde Chriſtiano, qui putant ideo dictum multas eſſe manſiones, quia extra regnum cœlorum erit aliquid vbi maneant beati innocentes, cum ſine baptiſmo ex hac vita emigrauerint, ſine quo in regnum cęlorum intrare non poſſunt. abſit autem, vt cum omnis domus regnantium filiorum non ſit alibi, niſi in regno, ipſius regię domus pars aliqua non ſit in regno. non enim Hom.2. ait dominus, In beatitudine ſempiterna manſiones multæ ſunt, ſed in domo patris mei. C H R Y. vel aliter continua. Quia dominus ſupra dixerat Petro, Quo ego vado, non potes me ſequi modo, ſequeris autem poſtea, ne æſtiment ſoli Petro hanc promiſſionem eſſe datam dixit. {In do. pa. mei mã. multæ ſunt. } Hoc eſt, & vos regio illa ſuſcipiet quæ & Petrum. copia enim eſt ibi multa manſionum, & non eſt dicere, quoniam præparatione indigent. Et Traƈt. 68. propter hoc ſubdit. {Si quo mi. dixi. vo. quia vado parare vobis locum. A V G. Vbi ſatis oſtendit, ideo ſe hoc illis dixiſſe, quia iam Hom. 72. ibi manſiones multæ ſunt, & non eſt opus illi aliquã præparare. CHRY. Quia vero dixerat. Non poteris me modo ſequi, vt nõ æſtiment ſe ab eo finaliter abſciſos eſſe, ſubiungit. {Et ſi abiero, & præpara. vobis locum, iterum ve. & acci. vos ad meipſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis. } Ex quo oſtendit, ꝙ oportet eos vehementer confidere. T H E O. Ac ſi dicat vtrumque. Vos turbari non opor- Traƈt.68. tet ſiue paratæ ſint, ſiue non Nam etſi paratæ non ſint, ego cum omni ſolertia præparabo vobis illas. AVG. Sed quomodo vadit & parat locum, ſi iam manſiones multę ſunt? ſed nondum ſunt, ſicut parandæ ſunt. Eaſdem enim manſiones, quas prædeſtinando præparauit, præparat operando. Iam ergo ſunt in prædeſtinatione, ſi quo minus dixiſſet. {Ibo, & præparabo, } hoc eſt prædeſtinabo, ſed quia nondum ſunt in operatione dicit. {Et ſi abiero & præparauero vobis locum. } Parat autem modo manſiones, manſionibus præparando manſores. Quippe cum dixit. {In domo patris mei manſiones multæ ſunt. } Quid putamus eſſe domum Dei, niſi templum Dei? de quo Apoſtolus dicit, Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Hæc ergo domus Dei adhuc ædificatur, adhuc præparatur. Sed quid eſt quod vt præparet abiit, cum noſipſos præparet quod non faciet ſi reliquerit? Sed illud ſignificat, quia vt parentur iſtæ manſiones viuere debet iuſtus ex fi-

A de. ſi autem vides, non eſt fides. Eat ergo ne videatur, lateat vt credatur. Tunc enim locus paratur: ſi ex fide viuatur, creditus deſideretur, vt deſideratus habeatur. ſi bene intelligendo, nec vnde vadis, nec vnde venis recedis. vadit ergo latendo, venit apparendo. Sed niſi maneat regendo, vt proficiamus bene viuendo, non parabitur locus vbi poſſimus manere perfruendo. ALCV. Dicit ergo. { Si abiero. } per carnis abſentiam. { Iterum ueniam, } per diuinitatis præſentiam, vel iterum veniam iudicare viuos, & mortuos. Et quia ſciebat eos interrogaturos, quo iret, vel per quã viam iret ſubiungit. { Et quo ego vado ſcitis, } ſcilicet ad patrem. { Et viam ſcitis, } ſcilicet per meipſum. C H R Y. Hoc au- Hom.72. tem dicens, deſiderium quod in eorum mente erat oſtendit, & dat eis deſiderium interrogandi.

CAP. XIIII.

Et ait diſcipulis ſuis. Nõ turbetur cor veſtrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Siquo minus dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum. Et ſi abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipio vos ad meipſum, vt vbi ſum ego & vos ſitis. Et quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis.

b Dicit ei Thomas. Domine, neſcimus quo vadis: Et quomodo poſſumus viam ſcire? Dicit ei Ieſus. Ego ſum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me. Si

B

cognouiſſetis me, & patrem meum vtique cognouiſſetis. Et amodo cognoſcetis eum, & vidiſtis eum.

b ¶ C H R Y S O S T O M V S: Si Iudæi volentes a Chriſto Ho. eadem. ſeparari quærebant quo iturus eſſet, multomagis diſcipuli numquàm ab eo ſeparari volentes, hoc diſcere cupiebant, & interrogant eum ex multa dilectione & timore, & ideo dicitur. {Dicit ei Thomas. Domine neſcimus quo uadis: Et quomodo poſſumus uiam ſcire? A V G V S T I N V S. Vtrumque illos dominus di- Traƈt.69. xerat ſcire, utrumque dicit iſte neſcire. ſed neſcit ille mentiri: ergo iſti ſciebant, & ſe ſcire neſciebant. conuincit ergo eos hoc ſcire. unde ſubditur. { Dicit ei Ieſus. Ego ſum uia, ueritas, &

C uita. A V G V S T I N V S de Verbis domini, quaſi dicat, Qua Serm.4. uis ire, ego ſum uia, quo uis ire, ego ſum ueritas, ubi uis permanere, ego ſum uita: ueritatem & uitam omnis homo cupit, ſed uiam non omnis inuenit. Deum eſſe quandam uitam æternam, ueritatem ſcibilem etiam huius ſæculi Philoſophi uiderunt. uerbum ergo Dei, qui apud patrem eſt ueritas, & uita aſſumendo hominem factum eſt uia. Ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Melius enim eſt in uia claudicare, quàm præter uiam fortiter ambulare. H I L A R I V S 7. de Trinita. Ante ſinẽ. Non enim nos in erratica, atque in inuia deducit ille, qui uia eſt, neque illudit per falſa qui ueritas eſt, neque in mortis relinquit errore, qui uita eſt. T H E O. Cum itaque actiuam exerces, ſit tibi Chriſtus uia: cum autem in contemplatiua perſeueras, efficitur tibi ueritas. Adiecta autem uita eſt actiuo, & contemplatiuo. Decet enim ire, & prædicare pro futuro ſæ- Traƈt.69. culo. A V G V S T I N V S. Sciebant ergo uiam, quia ſcie-

D bant ipſum, qui eſt uia. Quid autem opus erat, ut adderet ueritas, & uita, cum reſtaret noſſe quo iret, quia ad ueritatem ibat, & ad vitam? Ibat ergo ad ſeipſum per ſeipſum, ſed numquid o domine, ut uenires ad nos, reliqueres te? ſcio quidem, quòd formam ſerui accepiſti, & in carne ueniſti: manens ubi eras, & per hanc rediſti: non relinquens quo ueneras. Si ergo per hanc & ueniſti, & rediſti, per hanc nobis non ſolum qua ueniremus ad te, uerum etiam tibi qua uenires, & redires uia fuiſti. cum uero ad uitam quod es ipſe iſti, eandem carnem tuam de morte ad uitam duxiſti, itaque dum caro de morte uenit ad uitam, Chriſtus uenit ad uitam. Et quia uerbum eſt uita, Chriſtus uenit ad ſeipſum, quoniam utrumque eſt Chriſtus, una perſona, ſcilicet uerbum caro. uenerat etiam per carnem Deus ad homines, ueritas ad mendaces. Eſt enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Cum itaque ſe ab hominibus abſtulit, atque illuc ubi

E nemo mentitur, carnem ſuam leuauit, idem ipſe, quia uerbum caro factum eſt, per ſeipſum, ideſt per carnem ſuam ad ueritatem, quod eſt ipſe remeauit, quam quidem ueritatem, quàmuis inter mendaces etiam in morte ſeruauit. Ecce ego ipſe ſi loquor uobis, quòd intelligatis, quodammodo ad uos procedo, nec me relinquo. Cum autem tacuero quodammodo ad me redeo, & uobiſcum maneo ſi tenueritis quod audiſtis. Si hoc poteſt imago quam fecit Deus, quid poteſt ex Deo nata imago? Ac per hoc & ipſe per ſeipſum, & ad ſeipſum, & ad patrem, & nos per ipſum, & ad ipſum, & ad patrem imus. C H R Y. Si enim di- Hom.72. cit. Ego ſum dominus ducendi ad patrem, omnino uenietis illuc, neque enim eſt poſſibile alia uenire uia. Cum autem ſupra dixerit, Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater traxerit illum, nunc dicens. {Quoniam nullus poteſt ue. ad pa. niſi per me, } exęquat ſe ipſum ei, qui genuit. Qualiter autem dixerit. { Quo uado ſcitis, & uiam ſcitis, } oſtendit ſubdens. {Si cog. me, & pa. meum utique

cognouiſſetis.q.d.Si ſciretis meam ſubſtantiam & dignitatem, & F eam quæ patris eſt ſciretis: nouerant quidem eum, ſed non ita vt oportebat: poſtea autem ſpiritus veniens perfectam in eis conſtruxit cognitionem, & propter hoc ſubditur. { Amodo cognoſcetis eum.} Dicit autem eam quæ ſecundum mentem cognitionem. Et vidiſtis eum, ſcilicet per me oſtẽdens, qm̃ qui videt eum, & patrem videt. Viderũt autem eum, non in nuda ſubſtantia, ſed carne indutũ. BEDA Sed quærendum eſt, quomodo nunc dicat dominus: {Si cognouiſſetis me, &c.} cum ꝓmiſerit ſupra. Quo

c Dicit ei Philippus. Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus. Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, q videt me, videt & patrẽ meũ. Quomodo tu dicis oſtende nobis patrem? Non credis quia G

ego va.ſci.& viam ſcitis. Datur ergo intelligi quia quidam eorum ſciebant, quidam vero neſciebant, quorum vnus erat Thomas.

Vbi ſupra. HILA. 8. de Trini. vel aliter continua. Cum iter ad patrem per filium ſit, quærendum eſt, vtrum hoc per doctrinę admonitionem, an per naturæ fidem ſit. Intelligentiæ igitur ſenſum in conſequentibus requiramus. nam ſequitur. {Si cogno.me, & patrem meum vtique cognouiſſetis.} In ſacramento enim aſſumpti corporis diuinitatis paternæ naturam confirmans, hunc ordinem tenuit. tempus autem viſionis ſeparauit a tempore cognitionis. nam quem cognoſcendum ait, eundem iam dixit & viſum, vt naturæ iam pridem in ſe conſpectæ, ſcientiam ex tempore nunc huius reuelationis acciperent.

Ante finem c ¶ HILA. 7. de Trini. Commouit Apoſtolum Philippum nouitas dictorum homo cernitur, Dei ſe filium confitetur. cognito ſe cognoſcendum patrem fatetur, patrem viſum eſſe dicit. Prorupit igitur Apoſtolica familiaritas dominum interrogans. vnde H dicitur. { Dicit ei Philippus. Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Non viſum negauit, ſed oſtendi ſibi rogauit. neque oſtẽſionem veluti corporalis contemplationis intuitum deſiderauit, ſed demonſtrationem intelligendi eius, qui viſus eſt poſtulauit. filium enim in habitu hominis viderat, ſed quomodo per id patrẽ uiderit, neſcit. nam & oſtenſio illa intelligendi potius eſſet demonſtratio, quàm videndi. ſubiecit, {& ſufficit nobis.} **Cap. 8.** AVG. 1. de Trini. Illa enim lætitia, qua nos adimplebit cum vultu ſuo, nihil amplius requiretur. quod bene intellexerat Philippus, vt diceret {Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis.} Sed nondum intellexerat eo quoque modo ad ipſum ſe potuiſſe dicere. Domine oſtende nobis te, & ſufficit nobis. Vt enim hoc intelligeret, reſponſum eſt ei a domino. vnde ſequitur. {Dixit ei Ieſus. Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me?} **Tract. 70.** AVG. ſuper Ioannẽ. Sed quomodo hoc dicit, cum & quo iret ſcirent, non ob aliud, niſi I ꝙ ipſum ſcirent. Sed facile iſta quæſtio ſoluitur ſi dicamus, ꝙ eum aliqui eorum ſciebant, aliqui neſciebant, de quibus erat Philippꝰ. **Ibidem** HILA. 7. de Trini. Arguit ergo Apoſtolum in cognoſcendo ſe ignorantem: cum enim ea quæ gereret propria Deo eſſent, calcare vndas, iubere ventis, peccata dimittere, mortuis vitam reddere, hinc quærelæ omnis orta cõquæſtio eſt, ꝙ in homine aſſumpto Dei non intellecta natura eſt. Et ideo poſtulanti, vt ſibi patrẽ oſtẽderet { ait, Philippe, q vi.me, vi.& pa.} **Trac. 70.** AVG. Solemus. n. de ſimillimis duobus ita loqui. {Vidiſtis illum.} ſic ergo dictum eſt. {Qui vi.me, vi.& pa.} non ꝙ ipſe ſit pater, & filius, ſed ꝙ a patris ſimilitudine in nullo prorſus diſcrepet filius. **Ibidem** HILA. 7. de Trini. Non aũt ille hic viſum oculorum carnalium ſignificat: non. n. hoc quod ex partu Virginis carnale eſt: ad cõtemplandam in eo Dei formã, & imaginem proficit, ſed intellectus Dei filius id præſtat, vt intellectus & pater ſit. Dum ita imago eſt, vt non differat genere, ſed ſignificet authorem. non enim ſolitarium ſermo ſignificat, & differentem: tamen naturam profeſſio docet. Cum enim dicitur { Et patrem, } excluſa eſt ſingularis, atque vnici intelligentia. Et K quid reliquum eſt, niſi vt per naturæ vnicam ſimilitudinem pater per filium viſus ſit? **Tract. eodẽ.** AVG. Sed numquid obiurgandus eſt, qui cũ ſimilem viderat; etiam illum, cui eſt ſimilis vult videre. Sed ideo diſcipulum dominus arguebat, quoniam cor poſtulantis videbat. Tamquàm enim melior eſſet pater, quàm filius, ita Philippus patrem noſſe cupiebat. & ideo nec filium ſciebat, quo alium meliorem eſſe credebat. Ad hunc ergo ſenſum contingendum dictum eſt. {Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? } q.d. Si ad te **Vbi ſupra.** multum eſt hoc videre, ſaltem quod non vides crede. HILA. Quæ enim ignorandi patrem, aut oſtendendi ignorantibus neceſſitas relinquebatur, cum pater in filio viſus eſſet ex proprietate naturæ, dum ex indifferentia vnitatis vnum ſint natus & generans, vt hic ſermo domini ſequeretur. { Non credis quia in pa. & **Cap. 8** pater in me eſt? AVG. 7. de Trini. Volebat enim eum ex fide videre, antequàm illud poſſet videre. & ideo dicit. { Non credis. } Contemplatio quippe merces eſt fidei, cui mercedi per fidem cor

da mundantur. HILA. 7. de Trini. Pater autem in filio eſt, & filius in patre, non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, neque per inſitam capacioris ſubſtantiæ naturã, quia ꝑ corporalem neceſſitatem exteriora fieri his, quibus continentur interiora non poſſunt, ſed per natiuitatem viuentis naturæ ex viuente, dum non aliud **Circa finẽ.**

ego in patre, & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor vobis, a meipſo non loquor. Pater autem in me manens, ipſe facit opera. Non creditis quia ego in patre, & pater in me eſt? Alioquin, propter opera ipſa credite.

ex Deo, quàm Deus naſcitur. HILA. 7. de Tri. Naturã enim ſuam, vt ita dicam, ſe quitur. Indemutabilis Deus, indemutabilem gignẽs Deum. Nec naturam ſuam deſerit ex indemutabili Deo indemutabilis dei perfecta natiuitas. **Vbi ſupra.** Subſiſtentem igitur in eo Dei naturam intelligimus, cum in Deo Deus ſit, nec præter eum, qui eſt Deus, quiſquam alius Deus ſit. CHRY. vel aliter. Totum Philippus hic corporeis oculis patrem volebat videre, quia & ipſum filium ita ſe exiſtimabat, vidiſſe fortaſſis a Prophetis audiẽs, quoniam vidi dominum: & ideo dixit. {Oſtende nobis patrem.} Etenim Iudæi interrogauerunt, Quis eſt pater tuus? & Petrus, & Thomas, quo iret, & nullus didicit manifeſte. vt ergo non videatur oneroſus eſſe Philippus, & ipſe interrogatus, {oſtende nobis patrem.} adiungit, {& ſufficit, nobis} ideſt nihil plus quærimus. Dñs autem non dixit ei, Impoſſibile petis, ſed oſtendit, quoniam neque ipſum filium vidit. nam ſi hunc potuiſſet videre, & illum vidiſſet. Et ideo dicit. { Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe: Non dixit, non vidiſtis me, ſed {non cognouiſtis me.} quantum ad hoc ſcilicet, quòd filius hic manens quòd pater decenter in ſeipſo oſtẽdit eum, qui genuit. Deinde diuidens hypoſtaſes ait, { qui vidit me, vidit & patrem, } ne quis dicat, quòd ipſe eſt pater, ipſe filius. Oſtendit autem per hoc, quoniam neque filium viſu corporeo vidit. Si autem aliquis hic viſum cognitionem dicere velit, non contradico, quaſi dicat, qui cognouit me, cognouit & patrem. ſed non dixit hoc, ſed conſubſtantialitatem repræſentare volens dixit. qui meam ſubſtantiam vidit, vidit & eam, quæ patris. Vnde patet, quòd non eſt creatura: creaturam enim videntes, Deum neſciunt omnes. Philippus etiam ſubſtantiam patris videre quærebat. Si ergo alterius ſubſtantiæ eſſet, non diceret, qui videt me, uidet & patrem. Sed nec aliquis in argento auri ſubſtantiam videre poteſt: non enim alia per aliam apparet natura. **Hom. 73.**

Tract. eodẽ. AVGVSTINVS. Deinde non ad ſolum Philippum, ſed ad omnes pluraliter loquitur dicens. {Verba quæ ego loquor vobis, a meipſo non loquor.} quid eſt. {A meipſo non loquor,} niſi a me ipſo non ſum, qui loquor? ei quippe tribuit quod facit, de quo eſt ipſe, qui facit. **Circa finem** HILA. 7. de Trinita. Vnde neque ſe filium negauit, nec naturam in ſe paternæ virtutis abſcondit. nam dum loquitur ipſe in ſubſtantia manens loquitur: dum autem non a ſe loquitur, natiuitatem in ſe Dei a Deo teſtatur. **Ho. eadem.** CHRY. Vide autem abundantem ſuper vnius ſubſtantiæ demonſtrationem. nam ſubditur. { Pater autem in me manens, ipſe facit opera.} quaſi dicat. Nequaquàm, aliter facit pater, & aliter ego, ſicut & alibi ait, Si non facio opera patris mei, non credatis mihi. Sed quomodo a verbis incipiens, ad opera uenit? Conueniens enim erat dicere. Ipſe loquitur uerba. ſed duo ponit de doctrina, & ſignis, aut quia & uerba opera erant. **Tract. 71.** AVGVSTINVS. Nam qui proximum loquendo ædificat, bonum opus operatur. In his duabus ſententiis diuerſi nobis aduerſantur hæretici. Arriani dicũt. Ecce inæqualis eſt patri filius, non a ſeipſo loquitur. Dicunt Sabelliani. Ecce qui pater eſt, ipſe eſt filius. Quid eſt { Pater in me manens, ipſe facit, } niſi in me maneo ego qui facio? **Ibidem.** HILA. 7. de Trinita. Sed manere in filio patrem, non eſt ſingularis, atque unici: operari uero per filium patrem, non eſt differentis, aut exteri, ſicut non unius eſt, non a ſe loqui, qui loquitur, neque rurſus alieni, ac ſeparabilis loqui per loquentem. Et quia in ſe patrem loqui & operari docuerat, perfecte huius unitatis fidem ſtatuit dicens. { Credite mihi, quia ego in patre, & pater in me eſt: ne ſcilicet per uirtutis efficientiam, & non per naturæ, quæ ſecundum natiuitatem eſt, proprietatem, pater in filio, & operari crederetur, & loqui: ſic enim habetur in græco. Noſtra litera habet. {Nõ creditis, quia ego in patre, & pater in me eſt.} **Tract. 71.** AVG. Antea ſolꝰ Philippus arguebatur. **Ho. eadem.** CHRY. Si uero non ſufficit hoc ad oſtendendum conſubſtantialitatem, ſaltem ab operibus diſcite. unde ſubditur. { Alioquin propter opera ipſa credite.} uidiſtis enim ſigna cum authoritate, & omnia quæ deitatis erant propria, & quæ ſolus pater operatur, peccata ſoluta, mortem recedentem, & huiuſmodi. **Tract. 71.** AVG. Hoc ergo propter opera credite, quia ego in patre, & pater in me eſt. Neque enim ſi ſeparati eſſemus, inſeparabiliter operari ulla ratione poſſemus.

d ¶ CHRY.

Hom. 73. d ¶ CHRY. Quia dominus dixerat, ꝓpter opera credite, oſtẽ A dens quoniam non hoc ſolum poteſt, ſed multo maiora, & quod eſt mirabilius aliis poteſt dare, adiunxit. {Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet.} **Tract. 71.** AVG. Sed quæ ſunt iſta maiora? an ſorte ꝙ ægros ipſis tranſeuntibus ẽt eorum vmbra ſanabat? Maius eſt enim, ꝙ ſanet vmbra quàm fimbria. verũtamẽ qñ iſta dicebat, verborũ ſuorum facta, & opera commendabat. Cũ enim dixit. Pater in me manens, ipſe facit opera, quæ opera tũc dicebat, niſi verba q

d Amen amen dico uobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horũ faciet, quia ego ad patrẽ vado. Et quodcũq; petieritis patrẽ in noĩe meo, hoc faciã, vt glorificetur pater in filio. Siq̃d petieritis

B loquebatur & eorum verborum fructus erat fides illorum? Verũtamen euangelizantibus diſcipulis non tam pauci, q̃ illi erant, ſed gentes etiam crediderunt. Nonne ab ore ipſius diues ille triſtis abſceſſit? & tamen poſtea quod ab illo auditum non fecit vnus, fecerunt multi, cum per diſcipulos loqueretur. Ecce maiora fecit prædicatus a credentibus q̃ locutus audientibus. Verũ hoc adhuc mouet, ꝙ hic maiora per Apoſtolos fecit: non autem ipſos tantum ſignificans ait. { Qui credit in me, nũquid inter credentes in Chriſtum, non eſt computandus, qui non fecerit opera maiora q̃ Chriſtus? durum eſt niſi intelligatur. **Tract. 72.** Apoſtolus dicit credenti in eum, qui iuſtificat impium, reputatur fides ad iuſtitiam. In hoc opere faciemus opera Chriſti, quia & ipſum credere in Chriſtũ, opus eſt Chriſti, hoc operatur in nobis: non vtique ſine nobis. Audi ergo. {Qui credit in me, ope. quæ ego fa. & ipſe fa. Prius ego facio: deinde & ipſe faciet, quia facio, vt faciat, {quæ opera,} niſi vt ex impio iuſtus fiat? quod vtique in illo, ſed nõ ſine illo Chriſtus operatur. C prorſus hoc maius eſſe dixerim, q̃ creare cœlum & terram. Cœlũ enim & terra tranſibunt, prædeſtinatorum autem ſalus & iuſtificatio permanebit, ſed in cœlis Angeli opera ſunt Chriſti. numquid etiã hiis operibus maiora facit, qui cooperatur Chriſto ad ſuã iuſtificationem? iudicet qui poteſt, vtrum maius ſit iuſtos creare, q̃ impios iuſtificare. certe ſi æqualis ſit vtrumque potentiæ: hoc maioris eſt miſericordiæ, ſed omnia opera intellige Chriſti, vbi ait: Maiora horum faciet. Nulla neceſſitas cogit. horum enim forſitan dixit quæ illa hora faciebat: tunc aũt verba fidei faciebat, & vtique minꝰ eſt verba iuſtitiæ prædicare, quod fecit præter nos, q̃ impios iuſtificare, quod ita fecit in nobis, vt faciamus & nos. Magnã autẽ ſpem dñs ſuis promiſit orantibus dicens. Quia ego ad patrem va- **Hom. 73.** do. CHRY. Hoc eſt non pereo, ſed in propria manebo dignitate & in cœlis ero. vel hoc dicit, ac ſi diceret. Veſtrum eſt de cętero mi **Tract. 74.** racula facere. ego enim vado. AVG. Et ne quiſquam hoc ſibi tribueret, vt etiam illa opera maiora ſeipſum facere oſtenderet, adie- D cit. {Et quodcum pe.pa.in no.me.hoc faciã. Qui dixerat. {Faciet.} poſt ait. {faciam,} tamquàm diceret. Non vobis hoc impoſſibile videatur: non. n. poterit eſſe maior me, { qui credit in me, } ſed ego ſum facturus: & tunc maiora, quàm nunc maiora per eũ, {qui credit in me,} quàm nunc per me, quod non eſt defectio, ſed dignatio. **Hom. 73.** CHRY. Dicit autem in nomine meo, quia & Apoſtoli dicebant. In nomine Chriſti Ieſu ſurge & ambula. Omnia enim ſigna quæ fecerunt, ipſe faciebat, & manus domini erat cum illis. THEO. Exponit autem nobis per hoc miraculorum doctrinam. nam per orationem, ac inuocationem ſui nominis poteſt quis exercere pro **Tract. 74.** digia. AVG. Sed quid eſt. Quodcũq; petieritis? cum videamus plerũque fideles eius petere, & non accipere, an forte propterea, quia male petunt? male enim vſurus eo quod vult accipere, Deo potius miſerante non accipit, qũo ergo intelligendum eſt. Quodcumque petieritis, hoc faciam, ſi Deus aliqua petentibus fidelibus etiam coſulendo non facit? an forte ſolis Apoſtolis hoc dictum debemus accipere, abſit. ſuperius enim dixerat. {Qui cre. in me. ope. E quæ ego fa. & ipſe fa. Ipſos quoque ſi cogitemus Apoſtolos: inueniemus eum, qui plus omnibus laborauit rogaſſe, vt ab eo diſcederet Angelus Sathanæ, nec tamen quod rogauerat accepiſſe. Sed audi quod illic poſitum eſt. {In nom. me.} quod eſt Chriſtus Ieſus, Chriſtus Regem, Ieſus ſaluatorem ſignificat, ac per hoc quodcũq; petimus aduerſus vtilitatem ſalutis: non petimus in nomine Saluatoris, & tamen ipſe Saluator eſt, non ſolum quando facit quod petimus, verum etiam quando non facit. quoniam quod videt peti contra ſalutem. non faciendo ſe exhibet Saluatorem. Nouit enim medicus quid pro ſua, quid contra ſuam ſalutem poſcat ægrotus. & ideo contraria poſcentis non facit voluntatem, vt faciat ſanitatem. Sane quædam quàmuis in nomine eius petamus non tunc quando petimus facit, ſed tamen facit. differtur enim quod petimus, non negatur. Continuo autem ſubiecit. { Vt glorificetur pater in filio, ſiquid petieritis in nomine meo, hoc faciam. } Nullo modo igitur ſine patre filius facit, quando-

A quidem, vt in illo pater glorificetur, propterea facit. CHRY. **Hom. 73.** Cum enim filius oſtendatur magna potens, glorificabitur ille, qui genui. ideo autem ſecundo id ponit, vt certificet ſuipſius ſermonem. THEO. Attende etiam ſeriem paternæ glorificationis. In nomine Ieſu facta ſunt ſigna. per quæ credebant Apoſtolorum

patrẽ in noĩe meo, hoc faciam. e Si diligetis me, mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paraclytũ dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternũ: ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia nõ

ſermonibus, & ſic dũ ad notitiã patris peruenirent, glorificabatur pater in filio. **Hom. 74.** e ¶ CHRY. Quia dñs dixerat. Quodcũque petieritis, hoc faciam, vt non æſtiment omnem ſimpliciter petitionem valere, induxit. { Si diligitis me, mandata B mea ſeruate, quaſi dicat, tunc faciam quod petitis. Vel quia audientes, quoniam ad patrem vado, conſequens erat eos turbari, dicit, non eſt hoc me amare, vt turbemini, ſed vt faciatis mandata mea. hoc eſt enim amor, obedire & credere ei qui diligitur. Quia vero conſequens erat eos vehementer inquirere carnis præſentiã, & illam habere conſolationem, quam prius habuerunt, ſubiungit. {Et ego ro.pa. & alium paracly. dabit vobis. **Tract. 74.** AVG. In quo oſtendit & ſeipſum eſſe paraclytum. Paraclytus autem latine dicitur aduocatus, & dictum eſt de Chriſto, Aduocatũ habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. ALCVI. Vel paraclytum, id eſt conſolatorẽ: habebant enim & tunc vnũ conſolatorẽ, qui miraculorum dulcedine, & prædicatione eos erigere & confortare ſolebat. DIDI. de Spirituſancto. Sed ſpiritumſanctum alium paraclytum nominauit: non iuxta naturæ differentiã, ſed iuxta operationis diuerſitatem. Cum enim Saluator mediatoris, & legati perſonam habebat, ex qua pontifex deprecetur pro peccatis no- C ſtris, ſpirituſſanctus ſecundum aliam ſignificationem paraclytus, ab eo ꝙ cõſolatur in triſtitia poſitos, nuncupatus eſt, verum noli ex filii & ſpirituiſancti operatione diuerſa varias æſtimare naturas, ſiquidẽ in alio loco reperitur paraclytus ſpiritus legati apud patrem perſona fungi, vt ibi. Ipſe ſpiritus interpellat pro nobis. Saluator quoque conſolationem operatur in cordibus eorum, qa indigent. ſcriptum eſt enim. Et humiles populi ſui conſolatus **Homi. 74.** eſt. CHRY. Ait autem. Rogabo patrem, vt fide dignum faciat eis ſermonem, quoniam ſi dixiſſet. Ego mittam non, ſimpliciter crediſſent. **Cap. 19.** AVGVST. contra Arria. Qui tamen vt vt inſeparabilia ſua & patris opera demonſtraret, alibi ait. Cum **Hom. eadẽ.** abiero mittam eum ad vos. CHRY. Quid autẽ Apoſtolis plus haberet, ſi patrem ſolum rogaret, vt ſpiritum aliis daret? quoniam illi multoties & ſine oratione oſtendunt hoc facientes. ALCV. Rogabo igitur dicit, vt inferior ſecundum humanitatem patrem D meum, cui ſum æqualis & conſubſtantialis ſecundum diuinam **Ho. eadem.** naturam. CHRY. Dicit autem. {Vt maneat vobiſcum in æternum, quoniam neque poſt mortem recedit. per hoc etiam occulte inſinuat, quòd ſpirituſſanctus non patietur mortem vt ipſe neque abibit. Ne autem paraclytum audientes, rurſus incarnationẽ aliam ſuſpicentur, & oculis putent eum videre, ſubiungit. Spiritũ veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, **Tract. 74.** nec ſcit eũ. AVG. Hic eſt vtique in Trinitate ſpirituſſanctus, quẽ patri & filio conſubſtantialem & coæternum fides catholica pro**Hom. 74.** fitetur. CHRY. Spiritum autem veritatis eum vocat per hoc, quòd figuras veteris teſtamenti manifeſtat. Mundum autem hic malos dicit. viſionem autem certiſſimam cognitionem dicit, qa viſus eſt apertior ſenſus. BEDA. Nota etiam, quòd cum ſpiritũſanctum, ſpiritum veritatis dicit, ſpiritumſanctum eſſe ſpiritum ſuum oſtendit. deinde cũ a patre eum dari narrat: patris ętiam eũ ſpiritum eſſe declarat, ac per hoc ſpirituſſanctus a patre procedit **Cap. 20.** & filio. GREG. 5. Moral. Spiritus aũt ſanctus omnem quem re- E pleuerit, ad deſideranda inuiſibilia accendit, & quoniam mundana corda ſolum viſibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda inuiſibilia non aſſurgit. Seculares etenim mẽtes quãto ſe foras per deſideria dilatant, tanto ad receptionem illius ſinum cordis anguſtant. **Tract. 74.** AVG. Sic autem mundum, ideſt mundi dilectores dicit non poſſe accipere ſpiritumſanctum, velut ſi dicamus. Iniuſtitia iuſta eſſe non poteſt. Mundus ergo, ideſt mundi dilectores non poteſt eum accipere, quia non videt eum. Non enim habet inuiſibiles oculos mundana dilectio, per quos videri ſpirituſſanctus, niſi inuiſibiliter non poteſt. Sequitur. { Vos autem cogno. eum, quia apud vos manebit. Sed ne putarent qđ dictum eſt. { Apud vos manebit; ita dictum, quẽadmodum apud homines hoſpes viſibiliter manere conſueuit, adiecit. In vobis **Hom. 74.** erit. CHRY, quaſi dicat, Non ita apud vos manebit ſicut ego, **Tract. 74.** ſed in veſtris habitabit animabus. AVGVSTINVS. Prius autem eſt eſſe alicubi poſt manere. Sed expoſuit quod dixerat, Apud vos, cum adiunxit. { In vobis. } Si enim non ſit in